

Hållbara Gotland

Regeringskansliet
Näringsdepartementet

Peter Larsson, kontaktperson för näringslivsutveckling i Gotlands län har på regeringens uppdrag tagit fram förslag på åtgärder för hållbar näringslivsutveckling på Gotland som presenteras i rapporten Hållbara Gotland. Regeringen har avsatt 100 miljoner för åtgärder som ska stärka Gotlands industri och näringsliv.

Omslagsfoto Patrik Engström/Folio

Produktion Näringsdepartementet

Tryck Elanders

Artikelnummer N2016.13

Diarienummer N2016/04387/FF

Inledning

Jag har haft förmånen att under nio månaders tid föra samtal med personer och organisationer på Gotland om hur näringslivet på ön ska kunna stärkas genom olika typer av insatser. Jag har med mina glasögon sett en betydande potential för utveckling av det gotländska näringslivet till gagn för hela samhällets utveckling.

Det är väl känt att bakgrunden till mitt uppdrag är att regeringen den 31 augusti beslutade att föreslå nya områden på Gotland att bli Natura 2000-områden och samtidigt aviserade vikten av att Gotland har en fortsatt livskraftig industri och näringsliv. Jag fick uppdraget av regeringen att bli statlig kontaktperson med ett särskilt uppdrag att tillsammans med bl.a. regionala företrädare, näringsliv och fackliga organisationer ta fram förslag till insatser för fler jobb och hållbar näringslivsutveckling på Gotland till en sammanlagd summa av 100 miljoner kronor.

I de kommande avsnitten föreslår jag att *fyra arenor för utveckling* skapas. De ska var och en på sitt område utgöra en grundstruktur för samverkan mellan en rad olika aktörer. Det i sig lägger grunden för att anslagna medel kan växlas upp till ett sammantaget större belopp. Arenorna blir intressanta mötesplatser som kan frigöra innovations- och utvecklingskraft. Detta ska leda till att nya verksamheter skapas och att befintliga kan utvecklas vidare. På så sätt skapas nya arbetstillfällen. Jag räknar också med att insatserna får spridningseffekter utanför de berörda områdena så att den totala ekonomiska aktiviteten höjs. Utöver de jobb som kommer att skapas som en följd av de olika utvecklingsarenorna kommer jobb att skapas mycket brett inom byggande, service, transporter mm.

Min process

Jag har valt en mycket transparent process för att på så sätt få största möjliga delaktighet i de förslag som jag nu lägger. Upplägget har också gett mig möjligheten att ställa frågor utifrån mina egna erfarenheter och kunskaper och med ett perspektiv utifrån. Den öppna processen har inneburit att jag har fått många värdefulla förslag vid de olika möten jag

genomfört (en förteckning listas som bilaga). Jag har också fått ett stort antal skriftliga förslag med olika konkretiseringsnivå som jag vill tacka för. Mina förslag senare i denna rapport handlar om att inom några strategiska områden stärka strukturen så att utvecklingskraften generellt sett kan stärkas. De ska medverka till bestående förändringar. Jag har därför avstått ifrån att ta upp förslag som är av karaktären enskilda förslag eller där det inte finns någon naturlig aktör som kan bära förslaget vidare. Jag har inte heller möjligheten att lägga förslag som stödjer enskilda företag eftersom EU:s statsstöddregler lägger hinder i vägen för detta.

Jag har kontinuerligt stämt av förslag och inriktning med företrädare för regering och departement, Region Gotland och Länsstyrelsen på Gotland. Min rapport ska vara ett bidrag till det regionala tillväxtarbetet. Dialogen i den processen är i full gång och jag har följt den för att kunna stämna av att mina förslag ligger i linje med det som kommer att beslutas av regionfullmäktige.

Hållbara Gotland

Mitt val av titel för rapporten är ingen tillfällighet. Det är snart trettio år sedan som den så kallade Brundtlandkommissionen lade fram sin rapport. I den pekade man tydligt ut behovet av att världen ställer om till en hållbar utveckling. Rapportens slutsats och definition är lika aktuell idag som då. *En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.* Sedan dess har mycket hänt. Idag är hållbar utveckling en självklar utgångspunkt i nästan allt beslutsfattande såväl hos företag som i offentliga organ. Medlen att nå målen håller hela tiden på att utvecklas.

Det som slutligen fick mig att välja titeln Hållbara Gotland var när jag bekantat mig med forskningsprogrammet Hållbara besök vid Uppsala universitet. Programmets bredd, djup och framsyn imponerade. Inom jordbruk, livsmedel och maritima näringar är behoven av hållbarhet redan så påtagliga och möjligheterna så goda. Digitaliseringen i sig kan också stödja en hållbar utveckling. Ett tydligt fokus på hållbarhet är inte bara behövligt i sig utan också i allra högsta grad varumärkesskapande.

Höj värdet på produkter och tjänster

Ett genomgående tema i mina förslag är att höja värdet på de varor och tjänster som produceras. För detta krävs ökad kompetens. Därför har jag lagt stor vikt vid att diskutera utbildning och kompetens med i stort sett alla aktörer jag träffat. Kompetens kommer att vara framtidens viktigaste råvara. Jag inleder därför min rapport med synpunkter,

rekommendationer och förslag som leder till att kompetensen generellt sett stärks och att utbildningsnivån höjs. Detta är också en viktig väg för att stärka skattekraften vilket i sig ökar handlingsutrymmet för regional utveckling. Det råder inget tvivel om att satsningen på Campus Gotland genom Uppsala universitet är en av de viktigaste faktorerna för fortsatt omvandling och värdeutveckling på Gotland.

Tillväxtarbetet på Gotland

Region Gotland samverkar som regionalt utvecklingsansvarig aktör med såväl Länsstyrelsen i Gotlands län som andra statliga myndigheter i det regionala tillväxtarbetet inom länet. Detta utifrån aktuella strategier, program och initiativ som en del av tillväxtpolitikens genomförande. Myndigheterna har där så varit möjligt samverkat såväl i framtagande som genomförande, vilket borgat för ett effektivt och konsekvent genomförande. Som röda trådar under åren löper satsningar på besöksnäringen – med fokus på utveckling av nya säsonger –, mat och livsmedel, distansoberoende verksamheter inom tjänstesektorn, landsbygdsutveckling, kultur och entreprenörskap.

I ljuset av det faktum att öar har särskilda förutsättningar och utmaningar har Gotlands utveckling varit jämförelsevis god. Gotland är idag den enda ö-regionen i Europa som inte har en vikande befolkning. Avseende näringslivsutvecklingen har gotländsk besöksnäring funnit nya säsonger och ökar stadigt i volym, gotländsk mat är känd och välrenommerad, bredbandsnätet är utbyggt och täcker hela Gotland, de kulturella och kreativa näringarna är på framväxt och Gotland har gått från att vara ett län med ett lågt nyföretagande till att sedan flera år tillbaka ligga i topp bland Sveriges län.

Inte desto mindre är det av yttersta vikt att baserat på regional kunskap och erfarenhet fortsätta och ytterligare stärka tillväxtarbetet utifrån regionala förutsättningar, utmaningar och prioriteringar. Som en del i detta pågår nu ett framtagande av en tillväxtplan för 2016-2020, som mitt uppdrag väl harmoniserar med. Tillväxtplanen föreslås fortsatt kraftsamla kring de gotländska styrkeområdena besöksnäring, mat och livsmedel samt kreativa och kulturella näringar. Fokus kommer också att ligga på hållbarhet och internationalisering tillsammans med digitalisering, landsbygdsutveckling och attraktionskraft i ljuset av den urbanisering som nu pågår i samhället.

Tidigare statliga satsningar

Gotland har genomgått stora strukturförändringar genom tiderna. Det finns utmärkta betraktelser av olika författare av hur det gotländska samhället har lyckats hantera dessa stora förändringar. En genomgående

styrka är den väl utvecklade företagssamheten och det rika föreningslivet. Det är en förutsättning för att kunna hantera omställningar. Detta blir också mycket tydligt nu när Gotland tagit emot ett mycket stort antal asylsökande människor. Uppställningen från föreningsliv och enskilda människor är imponerande.

Den gotländska arbetsmarknaden har också på strukturell nivå visat sig klara omställningar de senaste tio åren på ett bra sätt. Siffror från Arbetsförmedlingen visar detta tydligt. Arbetslösheten sjunker också för närvarande stadigt.

Mitt uppdrag skiljer sig från tidigare statliga engagemang för utveckling av Gotland. Uppdragets fokus har varit att utveckla det som redan finns och hur det kan förädlas vidare. I mitt uppdrag har inte ingått att på traditionellt sätt flytta statlig verksamhet. Däremot har jag uppmärksammat de tidigare satsningarna och hur de på ett än bättre sätt kan komma det gotländska samhället till del. Det gäller exempelvis hur statliga myndigheter och Svenska Spel ska kunna bidra till att Gotland blir en än mer utpräglad digital region. Vidare hur t ex en kulturarvsinkubator kan bidra till att stärka besöksnäringen. För de tunga sektorerna som industri och jordbruk/livsmedel lämnar jag förslag på att näringsgrenarna stärks genom att de statliga industriforskningsinstitutet etableras på ön. Genom mina förslag kommer ytterligare ett lärosäte att bli verksamt på Gotland.

Utmaningarna för Gotland

Gotland har som många andra regioner en rad utmaningar att ta tag i. I ett inledande skede av mitt uppdrag bad jag Tillväxtverket om hjälp för att göra en sammanställning av de utmaningar som Gotland har. I en underlagsrapport till Tillväxtverket från konsultföretaget Sweco lyfter man fram sex olika utmaningar vilka har varit vägledande i mitt arbete. Utmaningar kan beskrivas på olika sätt. Det är lätt att de uppfattas som tunga och oöverkomliga. Jag har i min öppna process fokuserat på hur utmaning kan vändas till möjlighet.

Den första utmaningen handlar om den demografiska situationen, med underskott av personer i yngre yrkesverksam ålder och ett överskott av äldre. Överskottet av äldre kan i positiv mening uppfattas som att man som individ väljer Gotland i denna ålder på grund av den goda livskvalitén. Underskottet av yngre kan inte motverkas genom en attityd att "man ska stanna kvar" där man föds. Rörlighet är en mycket viktig faktor för tillväxt och utveckling. Mina förslag fokuserar därför på inflyttning. Det är viktigt att arbetsmarknad, bostadsmarknad och förutsättningar i övrigt uppfattas på ett sådant sätt att man som

yrkesverksam och/eller utbildad väljer Gotland. Den fortsatta utvecklingen av Campus Gotland kan till del uppväga det ”demografiska underskottet” genom ett ökat antal studerande.

Den andra utmaningen handlar om den låga utbildningsnivån. Den är sett som region lägst i landet och följer ett mönster för regioner långt från storstäder och med uttalad bruksortskaraktär. Enligt min mening finns möjligheter att bryta detta mönster. Det handlar inte om att fler måste välja en akademisk bana utan istället om att fler ska få chansen och möjligheten. Då är värderingar mycket viktiga att förändra. Skolans normbildande funktion kan inte nog understrykas. Vidare finns de fysiska möjligheterna genom närheten till Campus Gotland som kan bidra med förebilder.

Den tredje utmaningen handlar om det som beskrivs som ”bristande tillväxtvilja”. Det är lätt att förknippa detta med en negativ värdering. Jag ser två förhållningssätt till detta. Många individer har valt att driva företag på en sådan nivå att det räcker till egen försörjning. Siffrorna visar också att företagstheten är mer omfattande på Gotland jämfört med andra regioner. Risken är dock att livsstilsföretagandet som norm döljer de möjligheter som finns inom andra delar av företagssamheten. Jag har därför i mina förslag valt att sätta fokus på åtgärder som skapar bättre förutsättningar för expansion så att fler företag kan välja den vägen.

Den fjärde utmaningen är att olika mätningar indikerar att ”företagsklimatet upplevs som dåligt”. Det kan säkerligen finnas saklig grund för sådana påståenden och värderingar. Men mätningarna är just en mätning av värderingar och sådana styr ofta hur en bild sätts. Mina förslag kan säkerligen bidra till att ändra upplevelsen. Men det viktigaste arbetet pågår inom Region Gotland och Länsstyrelsen Gotland för att ta itu med de förhållanden som har saklig grund i denna upplevelse. Enligt vad jag har erfårit är detta en av de viktiga frågorna i det arbete som pågår för Tillväxtplan Gotland.

Den femte utmaningen handlar om låg internationaliseringsgrad. Om detta råder inget tvivel och det har sin naturliga förklaring i öläget, att man som potentiell exportör först måste nå fastlandet och sedan ut i världen. Jag har haft med denna dimension i flera av de förslag jag lägger. Digitaliseringen i sig överkommer många gränser. Men även industriexport kan öka genom de nya hjälpmedel som finns. Utmaningarna inom jordbruk och livsmedel är i stort sett desamma i hela landet varför jag tror att Gotland i många avseenden kan bli ett föredöme när det gäller denna sektors internationalisering.

Den sjätte utmaningen handlar om kommunikationernas betydelse. Det går inte att tänka bort Gotlands geografiska läge. Det är ett faktum. Sett med denna utgångspunkt har ön goda förbindelser. Jag har inte haft för avsikt att ändra på några av de grundförutsättningar som gäller idag. Däremot har jag mött överraskande många som med eftertryck sagt att man inte bör fokusera på vare sig avstånd eller kostnader eftersom det är just ett faktum och att upprepning leder till att en negativ bild befästs. En fingervisning om den ökande rörligheten bland medborgarna på Gotland är att resandet till och från fastlandet fördubblats de senaste tio åren.

Föregångslandet Gotland

Under mitt arbete har bilden av "Föregångslandet Gotland" successivt växt fram. Jag valde tidigt i mina analyser att utgå ifrån Gotland som ett tydligt avgränsat system med lokala resurser och behov av export/import. Detta tydliggjorde att Gotland skulle kunna utgöra en testbädd för de behov av utveckling som några olika näringar har. På ett nationellt plan finns strategier som är beslutade eller är under utarbetande. Exempel på detta är den maritima strategin, och strategierna för digitalisering, livsmedel och ny industriell utveckling. Gotland utgör en lagom skala för att göra försök meningsfulla och utvärderingsbara.

I hela Sverige ställs stora förhoppningar till att de mindre och medelstora företagen ska kunna expandera sin verksamhet och fylla det utrymme som uppstår när storföretagen minskar sin totala verksamhet. Detta kräver generellt sett kompetenslyft och ökad användning av digitala hjälpmedel i de aktuella företagen. Samma sak gäller företagen på Gotland. Mitt förslag om ett centrum för ny industriell utveckling syftar till att demonstrera betydelsen av ett aktivt förhållningssätt som kan vara tillämpbart i även andra regioner i Sverige. Mitt förslag kan även bidra till att nationellt uppmärksamma industriforskningsinstitutens viktiga roll i hela Sverige.

Hela jordbruks- och livsmedelssektorn står inför stora förändringar. Jag sätter ett tydligt fokus på att produktionen ska klättra högre upp i värdekedjan. På Gotland finns goda möjligheter att prova nya inriktningar. Jag förordar att Gotland kan ligga steget före i den nationella livsmedelsstrategin.

Gotland kan bli ett intressant centrum för utvecklingen av hela besöksnäringen så att även den kan länkas in i hållbar utveckling. Eftersom näringen tillmäts stor vikt i hela Sveriges utveckling är detta särskilt intressant.

I Sverige är frågan om digitaliseringen på topp i den allmänna debatten och genom ökade insatser från företag och myndigheter. Genom de tidiga insatserna för ett fullt utbyggt bredbandsnät och genom tillgång till intressanta företag och myndigheter har Gotland ett försteg i profileringen som en intressant miljö för digital utveckling.

Campus Gotland finns med i alla rapportens avsnitt. Det om något visar på betydelsen av hur akademien samverkar med det omgivande samhället. Den interna samverkan inom akademien är särskilt intressant och kan tjäna som förebild i den framtida utvecklingen av den svenska lärosätesstrukturen.

Att vara ett föregångsland är i sig varumärkesbildande som kan öka attraktionskraft inom skilda fält. Framgång föder framgång.

Kompetens för attraktionskraft

Jag bedömer att Campus Gotland kan utvecklas avsevärt, dels till följd av ökade ambitioner från Uppsala Universitet, dels till följd av mina förslag i denna rapport.

Jag föreslår extra insatser för att bryta mönstret med en generellt sett låg utbildningsnivå. Jag förslår att Teknikcollege bildas på Gotland och bedömer att Yrkehögskolan kommer att ha en viktig roll för att höja kompetensnivån

Kunskap och kompetens står i centrum för denna rapport. Kunskap och kompetens är lätt att bära och ger ökad frihet för den enskilda individen. En förbättrad kompetens och en högre utbildningsnivå är också nödvändig för att förverkliga ökade ambitioner i den gotländska ekonomin.

Den gotländska arbetsmarknaden är liten och naturligt avgränsad. Även med väsentligt förbättrad lokal kompetensförsörjning kommer import av kompetens att vara nödvändig inom specifika områden.

Som jag pekat på i mitt inledande kapitel är Gotland det län som har den lägsta utbildningsnivån i landet. Bakom det finns invanda mönster och traditioner. Att lämna gymnasiet med godkända betyg är viktigt för individens fortsatta möjligheter på arbetsmarknaden alldeles oavsett vilken väg man väljer efter gymnasiet.

De fyra insatsområden som jag föreslår i de kommande avsnitten ska i sig bidra till en ökad medvetenhet och uppfattning bland medborgarna om att utbildning och kompetenshöjning är viktig. Målbilderna för de enskilda insatsområdena är tydliga och de ska bidra till denna känsla. Det i sin tur kräver aktiviteter från dem som tillhandahåller utbildning eller andra kompetenshöjande insatser. Det kan handla om mycket målmedvetna insatser för att minska mentala trösklar när det gäller utbildning, t ex att en ungdom ska våga och vilja se en framtid som högre utbildad eller att den som befinner sig mitt i livet vågar ta steget att utbilda sig vidare. Målet i sig är inte att ”alla ska bli akademiker”, men betydligt fler måste få möjligheten och chansen. Mina förslag handlar om att stärka kompetens inom en rad olika områden och på olika nivåer.

En gemensam syn på att utbildning och kompetenshöjning är viktigt och aktiva åtgärder som en följd av detta ökar attraktionskraften för Gotland. Kvalitén i utbildningssystemet är en av flera viktiga faktorer när en individ eller familj väljer bostadsort.

Av det skälet har jag fört samtal med företrädare för alla nivåer inom utbildningssystemet. Tillgången till en förskola, grundskola och gymnasieskola av hög klass utgör grunden för att den enskilda ungdomen ska kunna göra sina livsval. Utbildningssystemet är relativt överblickbart på Gotland varför brister går att identifiera på ett enkelt sätt. På så sätt kan också relevanta åtgärder sättas in.

Region Gotland har utarbetat en kompetensplattform som utgör en mycket bra grund för prioritering av kompetenshöjande åtgärder. Detta genom att man verkar som en samlande aktör för utbildnings- och arbetsliv och bidrar för gemensam utbildningsplanering. Det skapar en bättre matchning mellan arbetsmarknadens behov och utbildningsutbudet på gymnasial och eftergymnasialnivå.

Campus Gotland utgör en särskild resurs för förändringsarbetet. Lärosätet kan ha flera olika roller. Blotta existensen att Campus finns och utvecklas är en viktig förändringsfaktor i sig. Campus har också möjlighet till en konstruktiv samverkan med andra aktörer i hela utbildningssystemet. Även här finns möjligheter att testa nya arbets sätt som kan komma till nytta i hela Sverige, särskilt i regioner med en svag utbildningstradition.

Campus Gotland

I inledningen tydliggjorde jag att regional utveckling kan stärkas genom en tydlig samverkan mellan näringslivet, akademien och regionen. Det är en modell som ligger till grund för regional utveckling i olika delar av landet.

Campus Gotland som är en del av Uppsala Universitet utgör en särskild tillgång för den fortsatta utvecklingen på Gotland. Campus har också en viktig roll för genomförandet av de fyra insatsområden som jag beskriver i de kommande avsnitten.

Min bedömning är att samgåendet mellan landets äldsta och ett av de största lärosätena, Uppsala universitet och landets yngsta och minsta lärosäte, Högskolan på Gotland har varit framgångsrik på flera olika plan. Under min tid som kontaktperson har jag på nära håll kunnat följa och delta i den pågående processen för integration och utveckling. Den kännetecknas av en ömsesidighet mellan de båda platserna, Uppsala och Gotland. Den gamla akademien har stora behov av att vidareutveckla sin verksamhet och öka samverkan mellan de olika fakulteterna. Det unga lärosätet har fått tillgång till utbildnings- och forskningsresurser som man tidigare inte hade tillgång till, vilket avsevärt har ökat kvalitén i undervisning och forskning.

På uppdrag av universitetsledningen fick den tidigare universitetskanslern Lars Haikola i uppdrag att utvärdera samgåendet. Jag har haft möjligheten att som en del i min process framföra synpunkter och iakttagelser i utvärderingen. Huvuddelen av förslagen bereds nu av universitetsledningen. Jag vill särskilt peka på en av slutsatserna i rapporten: *Vi rekommenderar att universitetet överväger samverkan med andra lärosäten som med egna verksamheter kan stärka och utveckla Campus Gotland.*

Det innebär i praktiken att Campus kan stå som värd för forskning och utbildning men med annat lärosäte som huvudman. I ett kommande avsnitt föreslår jag att forsknings- och utbildningsmiljöer byggs upp genom att Sveriges Lantbruksuniversitet etablerar sig på Gotland. Den satsningen innebär också en naturlig samverkan mellan de båda lärosätena. Design, konst och hantverk är viktiga näringar på Gotland. Vid campus har tidigare bedrivits utbildning inom detta område. Jag kan se att en ny möjlighet uppstår om ett annat lärosäte med en stark tradition inom området kan finna det attraktivt att etablera sig i en sådan spännande miljö som Campus Gotland utgör.

Rent allmänt konstaterar jag att samgåendet har ett vidare nationellt intresse eftersom samgåendet kan utgöra modell även för andra mindre lärosäten i Sverige.

Campus har idag drygt 1000 studerande med en tyngdpunkt i speldesign, arkeologi, sjuksköterskeutbildning, företagsekonomi, lärarutbildning, högskoleingenjör och data/systemvetenskap. Ett juridiskt basår möjliggör fortsatta studier vid huvudcampus. Utbildningarna engagerar sammantaget 12 professorer, 53 lektorer, 41 adjunkter och 16 forskarstuderande, varav 10 adjunkter. Forskningen vid Campus har successivt förstärkts och omfattar idag ca 50 miljoner kronor, varav 20 är externa medel.

Fortsatt utveckling av Campus Gotland

Under min process har jag noterat ett stort intresse från Uppsala universitet för att utveckla Campus Gotland. Det finns redan idag planer på att tillföra nya utbildnings- och forskningsområden. Fler fakulteter än de som idag är starkt engagerade har visat sitt intresse. Möjligheten att bedriva såväl forskning som utbildning över fakultetsgränserna är ett drivande motiv.

Mina förslag har utformats i aktiv dialog med lärosätet. I kommande avsnitt pekar jag på möjligheten att bygga en digital kompetensarena i

vilken universitetet är en mycket viktig aktör genom att förstärka utbildning och forskning inom systemvetenskap. Mina förslag inom jordbruk/livsmedel kommer att involvera en ny aktör, Sveriges Lantbruksuniversitet. Men den kommer att vara en mycket attraktiv arena även för fakulteter inom Uppsala Universitet som t ex Medicin och farmaci, Teknik och naturvetenskap. Strategin för ny industrialisering kommer att stärka engagemanget från fakulteten för Teknik och naturvetenskap, inte minst möjligheten till examensarbeten eller i en framtid också industridoktorander. Campus Gotland kommer att ha en mycket viktig roll i uppbyggnaden av en arena för utveckling av den hållbara besöksnäringen. Universitetet utvecklar just nu en utbildning inom området Hållbara besök som sannolikt kan starta 2018. Här kan jag också se vidare möjligheter rent allmänt när det gäller inriktningen mot ökad hållbarhet i samhället, t ex utbildning inom hållbar produktions- och produktutveckling.

Jag vill också göra en särskild reflektion kring studiemiljön som sådan. Utan att göra anspråk på vetenskaplighet så har jag ändå noterat att många av studenterna jag träffat gjort ett medvetet val när de valt Gotland som studieort. Förutom intressanta program så erbjuds studenten en trevlig miljö både på lärosätet och i Visby. Detta är en möjlighet i sig som bör uppmärksammas i den fortsatta samverkan mellan regionen och universitetet. Ett ökat antal studenter genererar en ökad ekonomisk aktivitet som påverkar hela Gotland positivt.

Ambitionen är att fler av de studerande ska etablera sig på Gotland efter genomförda studier. Idag är Campus Gotland det lärosäte som har den lägsta andelen studenter som stannar kvar efter genomförd utbildning. Mina förslag i senare kapitel om ökad samverkan med näringslivet och etableringen av fyra intressanta utvecklingsarenor kommer att skapa förbättrade möjligheter för fler ungdomar att etablera sig. Det kommer att bidra till att minska det demografiska underskottet som jag pekade på i den första utmaningen. För att göra det möjligt är det nödvändigt att lösa bostadssituationen.

Etableringen av arenor för utveckling i kombination med ökade ambitioner från universitetets sida kommer också att attrahera fler lärare och forskare. Det måste finnas en målmedveten strävan att bygga upp intressanta forskningsmiljöer som också kan vara internationellt attraktiva.

Region Gotland och Campus

Campus Gotland och Region Gotland har för avsikt att ingå i ett gemensamt och strategiskt partnerskap. Detta är en modell som har visat

sig vara framgångsrik även i andra delar av landet. Det ger en särskild möjlighet till profilering och ömsesidigt utbyte. Detta kan vara särskilt betydelsefullt inom de områden som regionen självt ansvarar för t ex förvaltning, sjukvård och skola. Tillskapandet av så kallade kommundoktorander, som pendang till industridoktorander, börjar bli allt mer vanligt förekommande och bör vara en möjlighet för att höja kvalité och kompetens inom olika förvaltningar.

Ungdomsskolan

Jag nämnde inledningsvis betydelsen av att sänka trösklarna till vidare utbildning och förändrade värderingar till utbildning som sådan. Min erfarenhet från tidigare studier och projekt har visat att skolans normbildande och pedagogiska funktion inte nog kan understrykas. Barn och ungdomars inställning till utbildning som sådan och till enskilda ämnen grundläggs tidigt. Redan i förskolan sätts bilden av så kallat svåra ämnen. Den naturliga nyfikenhet som finns hos alla barn behöver underhållas hela vägen genom skolan. Satsningar som t ex science centret Fenomenalen är ett viktigt hjälpmedel för att stimulera barn, men också för att ge enskilda lärare pedagogiska hjälpmedel.

Föräldrars utbildnings- och yrkesbakgrund är viktiga faktorer bakom ungdomars studiemöjligheter och senare val av studieinriktning. Jag har noterat en mycket markerad förändring av ungdomarnas val av gymnasieprogram de senaste tre åren, ett minskat intresse för teknik och naturvetenskap till förmån för samhällsvetenskapligt program. Det är allmänt känt att trender sätts bland ungdomar varför jag inte vill dra omedelbara slutsatser från just denna nedgång. Men kopplat till tidigare mätningar av bland annat SKL vill jag ändå uppmärksamma detta faktum och föreslår två insatser som båda syftar till att bryta mönstret med låg utbildningsnivå, dels ett projekt som ska leda till att sänka ungdomars upplevda trösklar till högre utbildning, dels att Teknikcollege etableras på Gotland.

Lägre trösklar

Jag föreslår att Region Gotland och Campus Gotland genomför ett gemensamt utvecklingsprojekt som syftar till att bryta mönstret med den låga utbildningsnivån och sänka trösklarna till högre utbildning. Den närmare utformningen bör ta sitt avstamp i idag tillgänglig forskning och/eller annan beprövad erfarenhet när det gäller detta område.

I detta avseende kan det också vara av intresse att pröva en ökad integration mellan universitetet och gymnasieskolan. Det berör eleverna genom att de ska kunna möta möjliga förebilder, få ta del av forskningsprojekt och liknande. Men minst lika viktigt kan vara

möjligheten att kunna erbjuda lärare inom gymnasieskolan karriärtjänster inom akademien.

Eftersom utbildning och kompetens är helt avgörande för den långsiktiga uppbyggnaden av ett stärkt näringsliv, inte minst inom de fyra utvecklingsområdena, föreslår jag att detta bör bli föremål för ett särskilt samverkansprojekt mellan Campus Gotland och Region Gotland.

Teknikcollege

Jag föreslår också att Teknikcollege etableras på Gotland. Teknikcollege är en certifiering, en kvalitetsstämpel på utbildningar där kommuner, utbildningsanordnare och företag samverkar för att öka attraktionskraften och kvaliteten på tekniskt inriktade utbildningar. Genom ett nära samarbete med regionens företag utformas innehållet i utbildningar så att det passar industrins framtida behov. Grundstenen i konceptet är tio kvalitetskriterier som syftar till att öka statusen och kvaliteten för industrirelevanta utbildningar samt skapa en matchning mellan utbildningsbehov som företagen har.

Senare i denna rapport lämnar jag förslag när det gäller industriell utveckling och utveckling av hållbara livsmedel. Båda förslagen innebär att intressanta mötesplatser skapas som kan lägga grund för den samverkan som är ett av kraven i Teknikcollege. Utöver det menar jag att detta också bör innebära en tydlig samverkan mellan högskolan och gymnasiet.

Mitt förslag innebär att en förstudie bör genomföras med bred representation och med kvalificerad projektledning.

Yrkeshögskolan

Yrkeshögskolan är en mycket framgångsrik utbildningsform nationellt. Av de som tagit examen har nio av tio fått ett arbete inom ett år. Yrkeshögskoleutbildningar beviljas utifrån arbetsgivares kompetensbehov både på nationell och på regional nivå. En utmaning för Gotlands del är att kriterierna för att bevilja en YH- utbildning bygger på att utbildningen ofta är smal och specialiserad. De gotländska företagen är små och behoven av kompetens är ofta mer generalistinriktade än specialistinriktade. Volymerna att anställa är relativt låga, dock nödvändiga för det enskilda företaget, varför det inte alltid finns lokalt behov av att utbilda en hel klass inom ett yrke. För att möta de kompetensbehov som finns är det av vikt att utbildningsanordnare på Gotland fortsätter sitt arbete med att hitta flexibla utbildningslösningar med andra aktörer på fastlandet. I januari beviljade YH-myndigheten

medel till en driftingenjörsutbildning på Gotland. Jag kan se en klar roll för YH-utbildningar för att höja kompetensen inom hela besöksnäringen. Framväxten av en strategisk arena kan understödja både volym och kvalitet.

Nyindustriell utveckling

Jag föreslår att ett centrum för ny industriell utveckling bildas på Gotland och att resurser avsätts för att främja innovationsförmågan och stödja små och medelstora företags behov av mindre investeringar, affärsutveckling och annan rådgivning samt kapitalförsörjning.

På Gotland finns många mindre industriella företag. Antalet och omfattningen är större än vad den allmänna uppfattningen ger vid handen. Några av dem är relativt nybildade, vilket visar att det går att starta företag som når upp till en hyggligt stor volym på relativt kort tid. Andra har funnits under en längre tid och fått en viktig plats i det gotländska näringslivet.

Gotland skiljer sig från andra delar av Sverige genom att det inte finns något dominerande företag inom tillverkningsindustrin. Cementa har en viktig roll som processindustri och genom de positiva affärsrelationer detta skapar gentemot underleverantörer inom ett brett spektrum av mindre företag. Tidigare fanns ett dominerande företag på ön nämligen Flextronic som tog över Ericssons tidigare verksamhet. Flextronic lade ned sin verksamhet 2003.

Mitt förslag innebär att utvecklingen av den industriella verksamheten ska få en ökad utvecklingskraft. Det finns betydande möjligheter för mindre företag att expandera sin verksamhet. Det kräver att affärsidén utvecklas och att produktionen vässas. Ett litet företag kan inte härberga all den kompetens som behövs för en expansion. De nationella industriforskningsinstituten har tillgång till en omfattande bredd och spets av kompetens inom sin verksamhet. Institutet finns nästan inte alls närvarande i den gotländska industrin eller näringslivet generellt.

Jag har under mitt arbete fört samtal med ett mycket stort antal aktörer och kommit fram till att en tydlig kraftsamling kan ge grund för en betydande expansion av de mindre företagen. Jag föreslår att Almi Gotland ska vara huvudman för denna verksamhet. Almi har god kännedom om företagen på Gotland och företagen- å andra sidan- upplever jag har respekt för den verksamhet som Almi representerar. Genom att förstärka Almi ges möjlighet till en större kartläggning av företagen på ön och också en individuellt riktad behovsanalys som kan leda vidare till olika typer av insatser.

Till Almi bör knytas den expertkompetens som RISE representerar. Jag har formulerat det som att RISE bör upprätta en ambassad på Gotland. Det innebär i praktiken att man representeras av generalister som har god förmåga att bedöma vilken specialistkompetens som behöver anlitas för de behov som det enskilda företaget kan tänkas ha. Genom denna konstruktion får det gotländska näringslivet tillgång till nära 3 000 experter inom skilda kompetensområden.

Instituten i Sverige strukturerar idag om sin verksamhet. Inom moderbolaget RISE (Research in Sweden AB) görs idag en översyn av hela koncernen. Ett uttalat mål är att bli än mer relevant för de mindre företagens utveckling. Institutet generellt och RISE mer specifikt behöver bli mer känt hos de mindre företagen. Mitt förslag syftar också till att ge ökad uppmärksamhet åt instituten och vad de kan betyda för mindre företags utveckling även i andra regioner. I den meningen kan mitt förslag bli både en testbädd och ett skyltfönster för en strategi som nationellt syftar till att de mindre företagen ska expandera sin verksamhet. Jag ser liknande behov i många delar av Sverige där den småindustriella verksamheten är relativt omfattande men vars verksamhet utmanas av tilltagande konkurrens, inte minst globalt.

Det är viktigt att ett centrum för ny industrialisering finner sin roll i samverkan med övriga aktörer som på olika sätt har verksamheter som syftar till att främja företag och företagande. Till verksamheten bör därför exempelvis knytas den regionala kompetensplattformen som Region Gotland etablerat. Kompetensplattformen är ett bra verktyg för att identifiera de behov av kompetensförsörjning som kan finnas och hur sådan utbildning ska samordnas. Jag har inom ramen fört mitt uppdrag fört samtal med Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH). Vid dessa samtal har tydligt framkommit behovet av prioritering och kvalitet i de utbildningar som ska finansieras av myndigheten. I januari beslutade myndigheten om att godkänna en driftingenjörsutbildning. Jag ser det som angeläget att detta arbetssätt kan fortsätta.

Det är viktigt att företagen kan exportera sina produkter. Detta gäller oavsett om det gäller export till fastlandet eller internationellt. Internationaliseringsgraden är lägre jämfört med andra regioner i landet. Medarbetare inom RISE kommer med all säkerhet att tillföra denna dimension i den relation de kommer att ha till företagen. Men det finns anledning för centrumbildningen att knyta till sig mer uttalad expertkompetens när det gäller exportområdet.

Överhuvudtaget finns det en potential i att centrumbildningen kan bidra med kunskap och kontaktvägar till andra aktörer inom det nationella

företagsfrämjande systemet. Jag har nämnt export där Business Sweden är en naturlig aktör att vända sig till, på motsvarande sätt finns expertis och utvecklingsresurser hos myndigheter som Vinnova, Tillväxtverket m.fl.

Centrat kan också fungera som en sluss till verksamheter som finns regionalt, såsom Almi själva, lokala riskkapitalbolag eller Region Gotlands företagsstöd. Genom de resurser som finns till förfogande för att genomföra mina förslag finns här möjligheter till konkreta satsningar för att utveckla företag på Gotland genom att tillgodose investeringsbehov, bistå med kompetens för affärsutveckling, olika former av kapitalförsörjning eller en mer effektiv användning av landsbygdsprogrammets medel.

Tidigare i denna rapport har jag föreslagit att en förstudie genomförs för att etablera Teknikcollege på Gotland. Teknikcollege är en certifiering av gymnasieskolans olika teknikprogram. Cirka hälften av landets gymnasieskolor med denna inriktning är certifierade och uppvisar goda resultat när det gäller ungdomarnas etablering på arbetsmarknaden eller övergång till högre studier. Teknikcollege förutsätter en god samverkan med det lokala/regionala näringslivet. Ett centrum för ny industrialisering bör vara en sådan sammanslutning som kan samverka med gymnasieskolan. Även på detta område kan den regionala kompetensplattformen vara ett centralt verktyg.

I avsnittet om utbildning och kompetens har jag lyft fram Campus Gotlands viktiga roll. Detta gäller även detta område. Fakulteten för teknik och naturvetenskap har ökat sitt intresse för vad Campus kan erbjuda dem. Genom ett centrum för ny industriell utveckling kan Campus vara värd för studenter från Uppsala som vill göra examensarbeten vid något av de företag som attraheras av centrubildningen. I detta sammanhang är det angeläget att Campus Gotland i en framtid kan tillhandahålla ett så kallat tekniskt basår.

Det kommer även att vara naturligt för centret att arbeta mycket brett och branschövergripande, även om jag här har koncentrerat mig på den tillverkande industrin. I mina förslag senare angående livsmedel och jordbruk finns en tydlig roll för institutsektorn och samverkan med industrier som förädlar livsmedel. Jag kommer senare i rapporten att mer ingående diskutera digitaliseringen. I en strategi för ny industrialisering är detta en självklar dimension och ska ingå i centrets arbete.

Även om mina förslag är generella till sin karaktär så vill jag dock särskilt lyfta två näringsgrenar som kan vara i behov av särskild uppmärksamhet.

Det ena är industrin för bearbetning av sten vars produkter har avsättning för hus, möbler eller utsmyckning. Jag ser en potential i utveckling av denna gren. Det förutsätter självklart ett intresse från enskilda näringsidkare, men även ett särskilt fokus från centret skulle kunna stimulera till utveckling av produkter och processer.

Det andra handlar om förädling av den gotländska ullen där också ett förslag om utveckling har inkommit till mig under arbetets gång. Här finns också en intressant koppling till de förslag och perspektiv jag föreslår i avsnittet om jordbruk och livsmedel. Såväl ull som sten anknyter också väl till gotländsk hantverkstradition, men vars omfattning idag är blygsam i förhållande till potentialen. Jag ser också möjligheter att koppla in andra lärosätens kompetens som kan stödja en utveckling t ex inom textil och design. Campus Gotland kan som jag tidigare nämnt vara värd för många olika lärosätens specialtområden.

Kopplingen till de lokala utvecklingsbolagen är också av särskilt intresse. Inom ramen för den samverkan som dessa står för kan befintliga verksamheter stärkas och nya uppkomma. Utvecklingsbolagen är av stor betydelse för olika delar av Gotland. Inom ramen för mitt uppdrag har jag särskilt uppmärksammat den samverkan som sker i Slite och Fårösund. Denna har exempelvis varit grunden för att nå framgång med att få till stånd en driftingenjörsutbildning inom ramen för Yrkeshögskolan. Den positiva samverkan som sker mellan en stor aktör som Cementa och det lokala näringslivet kan inte nog understrykas. Många av de mindre företagen har sannolikt möjligheter till en expansion men behöver tillgång till ökad kompetens. Den kraftsamling som ett centrum för ny industriell utveckling innebär ska stödja en sådan expansion. Jag har också noterat Cementas ambitioner med hållbar utveckling och att man avser att bli koldioxidneutral till 2030. Det är ett målfokus som kommer att kräva många olika typer av insatser, från forskning och utveckling till ren anläggningsverksamhet.

Det finns fortfarande goda möjligheter att bygga ut vindkraften på Gotland, såväl till lands som till sjöss. Jag har ägnat en stor del av mitt arbete till att analysera förutsättningarna inom detta område. En fortsatt utbyggnad är avhängig en ny starkströmskabel till fastlandet. Svenska kraftnät har aviserat att en sådan skulle kunna vara i bruk 2021. Vidare krävs tillstånd för verksamheten vid varje plats och att konflikter mellan motstående intressen kan undanröjas. En sådan är fågellivet och då särskilt skyddet av örn. Vidare är elpriserna så låga för närvarande att kraftföretagen avstår från att bygga ny produktionskapacitet. Inom den tidsram som gäller för genomförandet av mina förslag är det därför inte

möjligt att inkludera vindkraften. På lite längre sikt ser jag dock goda utvecklingsförutsättningar.

Ett centrum för ny industrialisering kommer att kunna bli en kreativ mötesplats. Den står för kraftsamling, kompetenshöjning och fokus på expansion. Det fysiska mötet när människor kommer tillsammans kan inte överskattas när det gäller att komma på och skapa nya verksamheter. Genom att också ta del av kompetens och industriell erfarenhet från andra delar av landet kan kvalitén i det som produceras på Gotland höjas än mer. Effekten av att vara skyltfönster gentemot resten av landet när det gäller ny industriell utveckling går inte heller att bortse ifrån.

Framtidens hållbara livsmedel och havets näringar

Gotland ska bli ett centrum för utveckling av framtidens hållbara livsmedel, jordbrukets och havets näringar. Ett arbete ska påbörjas för att skapa en utvecklingsarena för hela sektorn som inbegriper hela livsmedelssystemet och som kan understödja forskning och utveckling med olika tidshorisont. Forskningsprogrammet Sustainable Food System Gotland etableras och Gotland Grönt Centrum fortsätter att utvecklas.

Sverige kan och behöver bli en ledande kunskapsnation för hållbar produktion och konsumtion av goda och hälsosamma livsmedel. Gotland har mycket goda förutsättningar att kunna gå före i en sådan nationell utveckling.

Jordbruk och livsmedelssektorn spelar redan idag en viktig roll i den gotländska ekonomin, dels som enskild näringsgren, dels genom dess indirekta betydelse för efterfrågan av andra produkter och tjänster. Jordbruksnäringen på Gotland är mycket aktiv och produktionen högklassig, även om förädlingsgraden inte är tillräckligt långt driven. Det pågår även ett intressant utvecklingsarbete genom den regionala livsmedelsstrategin som är under framtagande i en bred krets aktörer och med en tydligt uttalad ambition att skapa ett helhetssystem med marknaden och kunden i centrum.

Mitt uppdrag syftar till att stärka förutsättningarna för en hållbar näringslivsutveckling och ökad sysselsättning på Gotland. Jag bedömer att den största potentialen finns i att klättra högre upp i värdekedjan och satsa på ökad förädling, marknadsföring och försäljning av nya produkter med gotländskt ursprung. Min rekommendation är därför att regeringen fokuserar en del av de resurser som kommer avsättas för att genomföra förslagen till att stärka förutsättningarna för en utvecklad livsmedelsindustri på Gotland.

För lantbruket och livsmedelsindustrin i hela Sverige är utmaningen i stort sett den samma, att producera mat av hög kvalitet på ett hållbart sätt, samtidigt som företagens ekonomiska bärkraft kan stärkas. Sverige som helhet och Gotland kan ha ömsesidig nytta av varandra.

En dynamisk mötesplats

Syftet med mitt förslag är att lägga grunden för en dynamisk mötesplats där olika verksamheter kan samspela, samverka och berika varandra. Här ska verksamheter med olika inriktning och med olika tidshorisont finnas sida vid sida. Här ska finnas såväl nationella aktörer som sådana som har sin bas på Gotland. De olika tidsperspektiven och utgångspunkterna ska

berika varandra samtidigt som de ingående aktörernas olika förutsättningar måste få ett ömsesidigt erkännande. Detta är en grannliga process varför mitt förslag är att en ordentlig förstudie genomförs under ledning av en så kallad organisationskommitté med representation från de olika aktörerna. Om denna process genomförs på rätt sätt är potentialen för utveckling stor. Jag har i min inledning understrukit Gotlands unika möjlighet att vara en testbädd för utveckling. Satsningarna inom ramen för mitt uppdrag ska bereda vägen för de olika aktörerna att göra sina investeringar och åtaganden.

Även om flera av de ingående aktörerna känner behov av att se och få resultat här och nu måste en satsning av denna karaktär också bereda plats för satsningar som bär frukt först på lite längre sikt. Sådana satsningar skapar ett kunskapsflöde och ger en uppmärksamhet som är av stor vikt även för satsningar som har ett kortare fokus.

Stärk forskningens närvaro på Gotland

Långsiktigt motiverad forskning med internationell och akademisk relevans ska ha en given plats i denna satsning. Det är en kraftfull markering att sektorn även i framtiden kommer att ha stor betydelse i den regionala ekonomin. Det i sig ska stimulera till annan utvecklingsverksamhet och investeringar från såväl regionala som nationella intressenter.

Det ligger ett stort värde i att Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) kommer att etablera sig på Gotland. Det skickar en signal om långsiktighet och tilltro till att näringen ska utvecklas. Jag har inom ramen för mitt arbete låtit SLU presentera en idéskiss till forskningsprogrammet ”Sustainable Food System Gotland”. Skissen har diskuterats tillsammans med en mycket bred panel av nationella och regionala intressenter och utfallet av denna diskussion har varit positivt och konstruktivt. De involverade intressenterna ser värdet av att kunna pröva nya inriktningar av såväl primärproduktion som förädling och försäljning i ett mindre och avgränsat testområde. Skissen har också lett till konstruktiva förslag avseende hur redan påbörjad utvecklingsverksamhet kan förstärkas.

Det finns goda klimatmässiga förutsättningar för hållbar livsmedelsproduktion på Gotland. Viktiga utvecklingsområden är exempelvis innovativa och hållbara kretsloppslösningar, särskilt med avseende på kväve och fosfor, produktionssystem som fördröjer resistensutveckling hos skadegörare och begränsar användning av bekämpningsmedel och antibiotika. Det behövs också vattensnåla produktionssystem eller system som kan klara perioder med vattenbrist.

Det finns också intressanta möjligheter i utveckling av proteinrika fodermedel från restprodukter och nya proteinkällor, en ökad mångfald av odlade grönsaker och trädgårdsnärings produkter. Ett hållbart livsmedelssystem innebär också krav på ett fossilfritt lantbruk.

Etableringen bör också leda till en integrerad samverkan även med andra lärosäten och institut och på så vis stimulera till intressant tvärvetenskaplig forskning. Uppsala Universitet finns redan etablerat genom Campus Gotland och den här skisserade forskningsinriktningen kan beröra ett flertal av lärosätets fakulteter. Fakulteten för Teknik och naturvetenskap kan bidra med en mångfald av forskningskompetens t ex inom effektiva produktionsprocesser, arbetsorganisation, ledning, styrning och ekonomi. Sett till de utmaningar jordbruk och livsmedelssektor står inför är denna typ av forskning särskilt angelägen för att stärka konkurrenskraften i de enskilda företagen. Fakulteten för medicin och farmaci har också en naturlig plats genom att ge ökad förståelse för utveckling av de hälsosamma livsmedlen och kopplingen till LifeScience. Livsmedel och måltider hänger nära samman med varandra och utvecklingen av besöksnäringen är en central del i denna rapport. Forskning inom detta område återfinns inom den samhällsvetenskapliga fakulteten. Det är också naturligt att även Örebro universitet, via dess Restaurang och hotellhögskola (Grythyttan), kan bli representerat i den kommande satsningen. De hållbara måltidsupplevelserna är en viktig del av livsmedelsförädlingen och den inre exporten av livsmedel.

En utvecklingsverksamhet för stärkt konkurrenskraft

Det är angeläget att koppla en mer renodlad utvecklingsverksamhet till denna miljö. I mina samtal med näringen har uttryckts särskilda önskemål om att kunna tillgodose hela livsmedelskedjans utvecklingsbehov.

Industriforskningsinstitutet SP (Food & BioSciences) som numera ingår i RISE har en naturlig plats i denna samverkan. Institutet har en bred och lång erfarenhet från skilda delar av sektorn och landet vilket kommer att vara till stor nytta i den här skisserade utvecklingen. Institutet står som huvudman för förstudien "Nationell samordning för att stimulera tillväxt i livsmedelsbranschen" som har stöd av Tillväxtverket. Förstudiens syfte är att ta fram bakgrundsfakta, att identifiera relevanta aktörer, samt att belysa förutsättningar för en kommande koordinerande funktion som ska underlätta för innovation och hållbar tillväxt i livsmedelsbranschen. Den övergripande målsättningen med ett tänkt storskaligt projekt är att samordna resurser och underlätta för regional utveckling med tillgång till nationella resurser. Institutets program kommer att ha ett tydligt

regionalt fokus. Gotland ska utgöra en viktig pusselbit i denna nationella satsning.

Institutet kan bidra till att förstärka utvecklingsverksamheten vid Gotland Grönt Centrum (GGC) som 2015 bildades av Hushållningssällskapet, Region Gotland och LRF. Målet är att skapa en väletablerad och naturlig mötesplats för utvecklingen av de gröna näringarna. Arbetet vid centrat ska utgå ifrån den regionala livsmedelsstrategin.

Förädlingen av livsmedel kan drivas mycket längre. På ön finns några större aktörer etablerade. Den snabba utvecklingen av varumärket Smak av Gotland inom koncernen Svenskt butikskött visar att det går att expandera verksamheten. Efterfrågan på KRAV-producerat kött är stort och sätter fokus även på produktionen av mjölk med dessa egenskaper. Den sedan länge etablerade verksamheten vid Rydbergs (Foodmark Sweden AB) vittnar om att traditionell verksamhet kan fortsätta att utvecklas. Jag är övertygad om att alla ingående aktörer, stora och små, kommer att stimulera varandra till en vidareförädling av primärproduktionens råvaror. Mekanismerna för uppskalning är därför särskilt intressanta att studera allt eftersom avsättningsmarknaderna expanderar.

Inom ramen för den skisserade verksamheten ska det vara möjligt att bedriva såväl industrigemensamma forskningsuppdrag som företagsuppdrag av mer konfidentiell karaktär. Redan tidigt i processen är det viktigt att både stora och mindre aktörer kan samverka. Innovativa men mindre verksamheter kan här berika utvecklingen i större väletablerade företag.

Konsumenterna avgör

Dagligvarubranschen är den aktör som har örat närmast konsumenterna och har djupgående insikter när det gäller konsumentbeteende och trender på olika plan. Vad konsumenten efterfrågar måste också få bäring på produktutveckling och forskning. Denna del av branschen har en naturlig plats i den samverkan som plattformen kommer att utgöra.

Det finns goda möjligheter att öka marknadsföringen och försäljningen av gotländska livsmedel i hela landet. Ett redan starkt renommé kan förstärkas än mer. Dagligvaruhandeln har insett vikten av forskning och kunskapsutveckling och satsar därför i branschgemensamma, men också företagspecifika forskningsprojekt. Den så kallade konsument- och retailforskningen anses vara framstående i Sverige. Jag har anlagt ett tvärvetenskapligt fokus för denna arena. Forskningsmiljön i sig och den

geografiska avgränsningen bör därför attrahera även denna forskningsinriktning.

Ett blått centrum

Gotland är en ö i mitt i Östersjön. Den maritima sektorn skulle kunna vara betydligt mer omfattande jämfört med vad den är idag. De ekosystemtjänster som havet kan leverera behöver förvaltas hållbart. En förstudie har genomförts för att bygga upp ett *Blått centrum*, vars verksamhet ska syfta till att ta ett helhetsgrepp kring hållbar havsutveckling med tydlig koppling till forskning och internationell samverkan. Blått centrum är tänkt som en satsning i samarbete mellan Uppsala Universitet, Länsstyrelsen och Region Gotland. Jag kan för min del se en fördel i att denna verksamhet kan ingå som en avgränsad, men tydlig del av den här föreslagna forsknings- och utvecklingsatsningen.

Mitt förslag till fortsatt uppbyggnad

Mitt förslag innebär att den framtida kunskapsutvecklingen och forskningsanknytningen inom jordbruk, livsmedel och de maritima näringarna på Gotland ska stärkas genom att bilda Sustainable Food System Gotland (SFSG) och fortsatt stödja uppbyggnaden av Gotland Grönt Centrum (GGC). För att möjliggöra detta rekommenderar jag att en organisationskommitté ska tillsättas som får i uppdrag att lägga grunden för etableringen genom en förstudie. I kommittén bör ingå berörda lärosäten, institut, Gotland Grönt Centrum samt ett urval av aktörer som regionalt och nationellt representerar hela livsmedelssystemet.

Samtidigt vill jag understryka att satsningar inom ramen för mitt förslag behöver genomföras i ett sammanhang där det på bästa sätt kan förmera och komplettera det som görs för att stödja utvecklingen inom primärproduktionsledet genom framför allt Landsbygdsprogrammet. Jag vill här särskilt peka på åtgärden som handlar om investeringsstöd för att öka konkurrenskraften i jordbruksföretag, eller insatser som handlar om exempelvis rådgivning eller kompetensutveckling. För att få den bästa effekten av medel som är tänkta att komplettera varandra är det viktigt att berörda myndigheter utvecklar en bra samverkan i genomförandet. Här finns också en potential i att en Gotlandsmodell för samverkan även kan spridas över landet.

Uppbyggnaden av SFSG bör ske stegvis och med beaktande av att forsknings- och utvecklingsmiljön på sikt bör bli stark och självgående. En viktig uppgift för den förstudie som jag föreslår att en organisationskommitté ska ta fram blir också att säkerställa relevans och

förankring i näringen och i de förutsättningar som finns lokalt på Gotland.

Mötesplatsen ska också utgöra en intressant miljö för utbildning och rådgivningsverksamhet. Det kommer att bli naturligt att göra en arbetsfördelning mellan det som drivs av GGC och SFSG samtidigt som samverkan är helt naturlig för att de ska kunna berika varandra. GGC är redan idag fysiskt lokaliserat till Lövsta. Jag förordar även att Sustainable Food System lokaliseras i anslutning till Gotland Grönt Centrum.

De hållbara besöken i en rik natur- och kulturmiljö

En arena för utveckling av de hållbara besöken inrättas för att stimulera till gemensam utveckling bland stora och små aktörer inom besöksnäringen och de kulturella och kreativa näringarna. Science Park Gotland bör få i uppdrag att bygga upp denna arena.

Besöksnäringen är den globalt sett snabbast växande näringsgrenen. Så är det också i Sverige med en kraftig tillväxt sedan 2000-talets början. Gotland har redan idag stark attraktionskraft med en omfattande besöksnäring. Potentialen för utveckling är dock långt ifrån uttömd.

Vår mänskliga drivkraft till ständigt nya upplevelser sätter ett ökat tryck på känsliga miljöer och att resurser konsumeras som inte står i samklang med kraven på minskad miljöbelastning eller att lokala resurser utnyttjas på ett felaktigt sätt.

Mitt förslag tar fasta på att Gotland med sitt rika kulturarv och sin unika natur ska kunna dra till sig en ökad andel av den växande besöksmarknaden samtidigt som Gotland kan inta en nationellt och internationellt ledande roll i utveckling av en besöksnäring som är hållbar.

Jag uppmärksammar också att Gotland kan bli ett centrum för hur besöksobjekt kan presenteras och visualiseras för den besökande. Redan idag finns särskilda styrkor genom närvaron av Riksutställningar, Riksantikvarieämbetet och utbildningen i speldesign vid Campus Gotland. Nya metoder och öppna data behövs för att på plats presentera verksamheter och tydliggöra upplevelsen. Digitala plattformar och presentationer har stora möjligheter för att kunna locka besökande som har särskilda intressen om exempelvis orkidéer, medeltiden eller speldesign, något man kan beskriva som en turism baserad på entusiasm och specialintresse. Den delen av besöksnäringen kompletterar den mer organiserade.

Möjligheterna att nå Gotland ökar

Möjligheterna att nå Gotland byggs nu ut kraftigt. Flygförbindelserna är goda året runt och kapaciteten att ta emot fler besökare under högsäsong ses över. Från våren 2016 nås Gotland med två färjeförbindelser vilket har lett till en avsevärd kapacitetshöjning och ökad kundanpassning. 2018 färdigställs en kryssningskaj som möjliggör att kryssningsfartyg kan angöra Visby och att uppehållstiden för den enskilda besökaren kan fördubblas. Detta innebär ett mycket stort inflöde av besökare. Det är mycket angeläget att det gotländska näringslivet fullt ut kan tillgodogöra

sig denna möjlighet och att mottagandet av besökarna upplevs som en tillgång. I linje med begreppet hållbarhet måste därför det lokala näringslivet oavsett om det är hantverk, mat eller andra upplevelser rusta sig. Inte minst för att undvika en situation där andra intressenter än de som har förankring på ön får en större del av dessa potentiella inkomster. En levande stadsmiljö som kan bevaras och fungera året om är också en viktig del av hållbarhetsbegreppet.

Redan idag finns en strävan att förlänga säsongen för besökande genom att hitta nya intressanta områden. Almedalsveckan och Medeltidsveckan har inspirerat till efterföljare t.ex. deckarfestivalen Crimetime. Med hjälp av befintliga och nya aktörer och resurser kommer nya events att se dagens ljus inom besöksnäringen.

Den kulturella rikedomen

Kulturen är rikt företrädd på Gotland och ön har en stark attraktionskraft på kulturskapare från många olika områden. Ett mycket stort antal kreativt begåvade och skapande människor har valt att leva och verka på Gotland. Mest påtagligt för en besökare är det kulturhistoriska arvet i form av världsarvsstaden Visby med den muromgärdade medeltida staden, kyrko- och klosterruinerna och de medeltida kyrkorna.

Konserter, teaterföreställningar, keramiker, konstutställningar och bygdegårdsaktiviteter duggar tätt över hela ön året runt. Under sommarmånaderna bjuds på ett flertal stora publika kulturevenemang. Som barn har man varje år drygt tusentalet kulturhändelser att välja på. Gotland är mycket föreningstätt och har ca 600 föreningar, rena kulturföreningar och föreningar med anknytning till kultur, som utgör blodomloppet i regionens kulturutbud, framför allt på landsbygden. Här verkar också begåvade och prisbelönda kreatörer inom livsmedels- och restaurangsektorn och inom media och reklam; inte mindre än 17 av öns kök har ett omnämnande i kvalitetspublikationen the White Guide och en reklambyrå har vunnit utmärkelser för sina kreativa kampanjer. På Gotland finns fyra stycken internationella konstnärsresidens; Baltic Art Center, Visby International Centre for Composers, Baltic Centre of Writers and Translators och Bergman Estate. Dessa erhåller statligt stöd från Kulturrådet och verkar som residens för konstnärer, tonsättare, författare, översättare och filmare. Deras uppdrag är att verka internationellt och genom regionalt stöd möjliggöra lokal samverkan och synlighet.

Filmen en tillgång för Gotland

Filmen är sedan slutet av 90-talet en viktig utvecklingsfaktor på Gotland.

Gotlands unika filmbakgrund som spelplats för hundratals filmer från 20-talet och framåt, via Astrid Lindgren-filmatiseringar och Ingmar Bergmans rika produktion har en stor potential att locka fler besökare till Gotland. Det kan generera nya företag som utvecklar produkter och tjänster för exempelvis fotsparsturism. För den besökande har inspelningsplatser och koppling till enskilda ett stort uppmärksamhetsvärde.

2014 utsågs Ingmar Bergmans arv på Fårö till filmiskt världsarv. Bergmans arv görs tillgängligt på Bergmancenter i form av försäljning av böcker, guidningar, filmvisningar och utställningar. Den årliga Bergmanveckan lockar kultur- och filmpersonligheter och besökare från hela världen. Bergmancenter bör få ökade möjligheter att utveckla nya produkter och tjänster.

Region Gotland stödjer sedan början av 2000-talet filmproduktion. Det lockar till sig KKN-företag (kulturella och kreativa näringar) och filmproduktioner. Det sätter Gotland på världskartan och bidrar till nya jobb. Den samlade kompetensen återfinns i Fårösund och bidrar positivt till tillväxten på norra Gotland. Samverkan med Filmregion Stockholm-Mälardalen kommer att ge än större kraft åt den fortsatta utvecklingen.

Unika natur- och kulturmiljövärden

Gotland har natur- och kulturmiljövärden som röner både nationell och internationell uppmärksamhet. Den gotländska naturen har en särprägel som gör att den i vissa avseenden upplevs som ett eget land. Ön är känd för sina klintar, raukfält och miltals av tillgängliga kuststräckor. Med sina storslagna scenerier inbjuder gotlandskusten till vandringar som med fördel kan kombineras med förstklassiga mat- och kulturupplevelser längs vägen. Längs kusten finns både karga klapperstensstränder, betade strandängar med ett rikt fågelliv och sanddynområden där både sällsynta insekter och badande gäster har en given plats.

På Gotland finns flera stora och oexploaterade natur- och kulturmiljöområden som förutom sina unika naturvärden även ger en alldeles särskild vildmarkskänsla som uppmuntrar till både vandring, cykling, paddling och långritter till häst. I landskapet finner vi den senvuxna, åldriga tallskogen omväxlande med karga, fjärilsrika alvarmarker och vidsträckta agmyrar och rikkärr med en färgsprakande blomsterprakt av orkidéer. I nationalparken Gotska sandön täcks de resliga sanddynerna av åldrig tallskog som vid kusten övergår till levande dyner och vidsträckta sandstränder.

Gotland hyser ett småskaligt och levande odlingslandskap där natur och kultur harmoniserar. Det är ett av länen i Sverige med störst andel bevarade naturbetesmarker och slätterängar. Här kan man vandra över blomsterrika, fårbetade hagar eller stilla njuta av en vårfågelkonsert i en löväng där husgrunder från järnåldern påminner om öns rika historia. Öns kalkberggrund ger ett mycket artrikt odlingslandskap med en flora och fauna som ter sig exotisk på många sätt.

Detta är rika resurser som samlat utgör en stor tillgång för utveckling av besöksnäringen. Öns 127 naturreservat utgör en representativ del av naturen och många är tillgängliggjorda för att underlätta natur- och kulturupplevelsen för en bred skara av besökare. Utredningsarbete pågår för inrättande av en nationalpark vid området kring Bästeträsk.

Under senare år har företag på Gotland ökat sin verksamhet inom upplevelseturism kopplat till natur- och kulturmiljöarven. Fiske, vandringar, kajak, säl- och örnsafari, klättring och mountainbike är några aktiviteter som finns i liten skala. Ridning finns på ett flertal platser. Rätt utvecklad kan naturupplevelseturism bidra till mindre konsumtion än vanlig turism, gynna den lokala ekonomin och bidra till en ökad förståelse för ett aktivt natur- och kulturskydd. På sikt bidrar den också till en bättre folkhälsa. Redan idag förlägger många idrottsklubbar träningsläger till ön. Detta kan utvecklas ytterligare, framför allt under höst och vår. Många gånger används den gotländska naturen som arena, exempelvis orientering, löpning och cykling. Gotland Sports Academy är ett exempel på initiativ som tagits för att utveckla och kommersialisera den här potentialen på Gotland.

Hållbara besök

”Hållbara besök” är ett omfattande tvärvetenskapligt forsknings-, utbildnings-, och samverkansprogram vid Uppsala Universitet, med säte på Campus Gotland. Det tar sin utgångspunkt i den omfattande satsningen på en utbyggd kryssningsturism på Gotland som görs i och med investeringen i en ny kryssningskaj samt utveckling av regionens besöksnäringar. Programmets fokus ligger på kopplingen mellan hållbarhet och besöksnäringens utmaningar. Syftet är att utforska vad hållbara besök kan vara och hur de kan åstadkommas, att aktivt bidra till utveckling och etablering av hållbara perspektiv inom besöksindustrin och utveckla besöksnäringens relaterad utbildning på Campus Gotland i anslutning till programmet på grund- och avancerad nivå.

Programmet involverar idag över 20 forskare från 9 institutioner verksamma inom fem olika delområden; *Besöksnäringens historia och utveckling, Innovation, Entreprenörer och entreprenörskap, Ledning &*

Organisation av hållbar besöksnäring, Före-bilder, samt Natur- och kulturresurser. Programmet har idag stöd från Uppsala Universitet samt Region Gotland. Till sin omfattning är Hållbara besök det största forskningsprogrammet om besöksnäring i Sverige idag. Ett långsiktigt mål är att etablera ett permanent kunskapscentrum för forskning, utbildning och samverkan för hållbar maritim besöksnäring med fokus på kalla vatten, t.ex. Östersjön.

En arena för utveckling av de hållbara besöken

Jag menar att Uppsala Universitets forskningsprogram är en utgångspunkt i uppbyggnaden av en utvecklingsarena för besöksnäringen. Genom forskningen genereras kunskaper som måste få sin tillämpning i besöksnäringen som helhet och hos de enskilda näringsidkarna. Syftet med mitt förslag är att skapa en kvalificerad mötesplats där forskare, kulturutövare och näringsidkare kan mötas för utvecklingsprojekt, utbildning, rådgivning och liknande aktiviteter. På detta sätt kompletterar mitt förslag de organisationer som finns för att främja besöksnäringen på ön. Etableringen av organisationen Gotlands Förenade Besöksnäring har lett till en stark uppslutning bland dem som utgör näringen.

Förslaget om en arena ska stödja utvecklingen av innehållet i besöksupplevelserna genom bland annat metodutveckling, affärsutveckling och utbildning. Genom att samla resurserna bör det också vara möjligt att öka den kommersiella och offentliga finansieringen av enskilda projekt. Arenan kommer att vara särskilt betydelsefull för mindre aktörer eftersom de oftast saknar egna resurser för utveckling. Initiativ bör också kunna tas som stärker näringens utveckling genom att tillvarata digitala lösningar för destinationsutveckling och utveckling av affärsmodeller. I avsnittet om digital utveckling framhåller jag att just visualisering av olika typer av tjänster kan bli ett profilområde för Gotland. Detta gäller särskilt besöksnäringen.

Jag är också övertygad om att arenan i sig är karaktärsbildande och kommer att dra till sig intressenter både nationellt och internationellt. Ett tydligt fokus på hållbarhet pekar också ut en riktning vilket bidrar positivt till varumärket Gotland.

En nationell kulturarvsinkubator

Sverige har ett stort antal museer med varierade uppdrag och möjligheter. Förmågan att hålla den specialistkunskap som krävs inom metodik, pedagogik och inte minst teknik samt att utveckla den finns inte och kan inte finnas på varje museum. Riksställningar är en expert- och resursmyndighet för utveckling och samarbete inom museiområdet.

Riksställningar finns sedan 2007 på Gotland. Riksantikvarieämbetet är den nationella myndighet som leder och stödjer arbetet med att bevara, använda och utveckla kulturarvet. Riksantikvarieämbetet har sedan 2008 en stor del av sin verksamhet på Gotland.

Riksställningar och Riksantikvarieämbetet påpekar att det för museernas verksamhet och fortsatta utveckling finns ett stort behov av ett utökat utbud av tjänster från privata företag. Myndigheterna stödjer idag museisektorn med bland annat metodutveckling, standardisering, samordning av information (K-samsök), internationella kontakter, omvärldsbevakning, rådgivning och kompetensutveckling. Det finns, för att kunna omsätta och implementera nya möjliga lösningar, dock ett behov av att utveckla företagandet inom denna del av kulturarvet, t.ex. för utställningsproduktion, belysningsteknik, konservering, digitalisering, IT-system och stöd vid införande av nya arbetsprocesser. För att bidra till detta har Riksställningar och Riksantikvarieämbetet föreslagit en nationell kulturarvsinkubator som de med fördel anser kan placeras på Gotland.

Kulturarvet ses i allt högre grad som en drivkraft för tillväxt och utveckling. Det får en allt större betydelse för värdeskapande i företag inom skilda branscher. Kulturarvssektorn har de senaste åren genomgått stora strukturella förändringar där marknader öppnats upp för privata aktörer och internationell konkurrens.

Jag förordar att det initiativ som tagits för att inrätta en så kallad kulturarvsinkubator med fokus på museiområdet drivs vidare. Riksställningar har gjort en förstudie rörande förutsättningarna för att inrätta en inkubator inom kulturarvssektorn och att denna ska ha sin fysiska miljö på Gotland. Genom Riksställningar och Riksantikvarieämbetets placering på Gotland finns redan kompetens samlad som kan få ökad kraft genom etableringen av en inkubator.

Forskning bedrivs redan idag genom Uppsala Universitet, men kan sannolikt breddas om en inkubator inrättas. Genom den samverkan som redan finns mellan Region Gotland och Uppsala Universitet inom Science Park Gotland finns strukturer att bygga på. Det gäller även det arbete som bedrivs genom Länsstyrelsen Gotland och Gotlands museum. Mitt förslag om en Arena för utveckling av en hållbar besöksnäring bör ha en nära koppling till inkubatorn eftersom behoven i stor utsträckning liknar varandra och museerna är mycket viktiga i svensk besöksnäring.

Det digitala försteget

Mitt förslag är att en kompetensarena för digital utveckling inrättas på Gotland.

Digitalisering är på topp på såväl företagens som politikens agendor. Digitaliseringen är ett tekniskifte som kan jämföras med elektricitetens segertåg över världen. Möjligheternas gränser är svåra att föreställa sig. Rätt utnyttjad kan digitaliseringen göra världen mer jämlik, mer miljövänlig och roligare. Men motsatsen är också sann med risk för ett mer tudelat samhälle på alla plan. En strategi för digitaliseringen håller på att ta form i Sverige. I linje med tidigare avsnitt skisserar jag här på vilket sätt Gotland kan bidra som testbädd och stå för en utveckling som stärker Gotlands varumärke och näringsliv.

Gotland har redan idag ett antal styrkefaktorer. Ett flaggskepp är att man är främst bland alla Sveriges regioner när det gäller utbyggnaden av bredbandsnätet. Svenska Spel har huvuddelen av sin verksamhet på Gotland och har tillgång till en mycket kraftfull ”digital muskel”. Betaltjänstföretaget PayEx baserar sin verksamhet på en effektiv digital miljö. Så är också fallet med flertalet statliga myndigheter som Skatteverket eller Riksantikvarieämbetet vars verksamhet är helt avhängig digital teknik. Gotland är också bas för industriföretaget BRS, som specialiserat sig på nätverk, datakommunikation men också datorhallsmiljöer med hög säkerhet. Mindre företag har på senare tid funnit sin bas på Gotland. Ett sådant exempel är startup-företaget Picket som är ett globalt marknadstjänstföretag för bilder.

Region Gotland och Länsstyrelsen på Gotland har beslutat om en regional digital agenda som myndigheterna nu arbetar med att implementera. Syftet med mitt förslag är att aktivt sammanföra de intressenter som finns på Gotland och som till relativt stor del baserar sin verksamhet på digitala tjänster eller utveckling.

Man kan med fog säga att Gotland är nära en kritisk nivå för att utgöra en intressant arbetsmarknad för personer som har digital kompetens. Men det krävs ytterligare mått och steg för att göra arbetsmarknaden och företagsmiljön riktigt attraktiv. De existerande företagen upplever brister i sin egen kompetensförsörjning. Det är ibland svårt att rekrytera specialistkompetens. Viss samverkan mellan företag och myndigheter förekommer redan. Möjligheterna kan dock förstärkas genom att en rad intressanta initiativ sammanförs som kan leda till mer dynamik och utveckling.

Allt fler stora företag inser idag att de måste samverka med mindre innovativa bolag för att kunna utvecklas. I mötet uppstår en win-win-situation. Ett välkänt exempel är AstraZenecas BioVentureHub i Mölndal. Bolaget låter personer/företag som befinner sig i ett tidigt skede av sin utveckling få tillgång till det stora bolagets resurser för t ex analys och kan på så sätt påskynda sin utveckling. AstraZeneca vinner genom att man tidigt får kunskap om potentiella produkter.

Svenska Spel är med Gotlandsmått mätt ett stort bolag och dessutom med en stor "digital muskel". I samtal med företaget har jag förstått att det finns ett mycket stort intresse för att bidra till den gemensamma företagsmiljön på Gotland till exempel vad gäller utveckling av ny verksamhet. Det kan vara att bidra till en innovationskultur och utveckling av bolag med nya typer av digitala tjänster. Förmågan att hantera stora datamängder och göra relevant analys (Big Data Analytics) kan också bidra till spännande forskningsverksamhet. Utbyte av tjänster och personal är en annan inriktning. Jag ser många likheter med ovan nämnda exempel från AstraZeneca hur en win-win-situation kan uppstå.

Även inom detta område har Uppsala Universitet en nyckelroll. Som lärosäte ska man självklart bidra till forskningsresultat som är internationellt relevanta eller med en utbildning som gör studenterna anställningsbara på en nationell och internationell arbetsmarknad. Men det har också, som jag inledningsvis konstaterat, betydelse var forskning och utbildning bedrivs och på vilket sätt man på så sätt bidrar till regional utveckling.

Vid Uppsala Universitet (Institutionen för informatik och media) pågår en ett arbete för att utveckla ett digitalt innovationslabb baserat på Gotland. Syftet är att stimulera till innovation av digitala tjänster, processer och produkter. Det ska utgöra ett forskningsbaserat nav mellan offentliga och privata aktörer, såväl regionalt som nationellt och internationellt. Fokus på digitala tjänster och produkter utgör också en särskild potential eftersom dessa inte är föremål för samma logistiska problematik som Gotland står inför vad gäller fysiska produkter och tjänster.

Utbildningen inom speldesign har fått erkännande för sin kvalitet och inriktning, inte minst mot det konstnärliga. Den insiktsfulle studenten förstår att utbildningen har en bredare avsättning än enbart spel för nöjen. Behovet av visualisering är stort inom många samhällsområden. I en nära framtid bör det vara möjligt att också bedriva undervisning på avancerad nivå (master). De satsningar som här skisseras bör bidra till

ökad attraktivitet för lärosätet så att lärare/forskare med relevant behörighet söker sig till utbildningen.

Samverkan mellan det befintliga näringslivet, offentliga aktörer och akademien skapar en dynamik som leder till att nya verksamheter kan uppstå. Olika utmaningar kan tas om hand. En sådan som återkommande kommit upp i mina samtal med olika företrädare för näringslivet är behovet av nya logistiska lösningar. För Gotlands del är det en tvingande omständighet att hitta nya lösningar så att produkter och tjänster kan avsättas både på fastlandet och internationellt. Nya digitala lösningar kan underlätta detta.

Jag har i tidigare avsnitt diskuterat hur Gotland ska kunna ta ledningen i utvecklingen av de hållbara besöken och att digitala tjänster och spännande lösningar för visualisering är ett av medlen. Hälso- och sjukvården är ett annat område som står inför betydande förändringar och där vi kan förutse ökad användning av digital teknik för öka såväl kvalité som effektivitet i utförandet. För alla dessa områden är Gotland särskilt väl lämpat då den geografiska avgränsningen och hanterliga befolkningmängden leder till att tester kan göras.

När digitalisering diskuteras görs det ofta i svart-vita termer. De ljusa sidorna är lätta att ta på, de mörkare betydligt mer svårgreppbara. Det finns ett särskilt intresse av att alla medborgare kan förstå och så långt möjligt påverka den digitala utvecklingen. Gotlands styrka är ett starkt föreningsliv och ett bredbandsnät uppbyggt av 60 delföreningar. Det skulle kunna utgöra en grund för ett brett och ordentligt kompetenslyft. Ett sådant bör genomföras av aktörer utanför mitt förslag, men bör kunna utgöra en del av kompetensarenan för digital utveckling.

En samlad strategi med mycket konkret involvering av de berörda aktörerna inom näringsliv, akademi och offentliga organ bör utöver att det leder till nya verksamheter också leda till att varumärket Gotland stärks. Om Gotland kännetecknas som den digitala ön kommer det med stor sannolikhet att leda till att fler företag på fastlandet vill etablera verksamhet på ön. Digitala tjänster är ju per definition avståndsberoende.

I ytterligare ett hänseende är Gotland intressant för avgränsade försök. Utbyggnaden av bredband är heltäckande genom 60 föreningars försorg. Lokala bredbandsnät byggs i hela landet, ofta i föreningsform. Det är viktigt att långsiktig driftssäkerhet i de lokala näten kan garanteras, Frågor som rör samordning, juridik med mera kommer snabbt upp på bordet när man ska gå vidare från att bygga till att driftsätta med den

stora mångfalden av aktörer som finns. Den här typen av frågeställningar är förstås relevanta för hela landet, men genom att Gotland är först ut med att nå full täckning är det också här som problemen kommer fram tidigast. I detta ligger en möjlighet för Gotland att som testbädd tjäna som ett gott exempel för resten av landet.

All utveckling måste ske på kommersiell grund. Men för att initiera, leda och koordinera gemensamma processer och utvecklingsprojekt föreslår jag att det bildas en kompetensarena för digital utveckling. Denna bör hanteras av Science Park.

Genomförande

Min bedömning är att de förslag jag presenterar i denna rapport behöver en genomförandeperiod på några år för att på bästa sätt bidra till långsiktigt hållbar utveckling. Mina förslag ska till delar bidra till strukturförändring vilket behöver ges lite tid. Samtidigt är det viktigt att arbetet kommer igång snabbt och att det hålls ett bra tempo. Min rekommendation är därför att insatser bör sättas igång så snart som möjligt under den del som är kvar av 2016 och hålla på till och med 2019.

En utgångspunkt för mitt uppdrag har varit att konkreta insatser behöver genomföras inom ramen för de system som staten har att tillgå för tillväxtfrämjande, i enlighet med gällande lagar och förordningar. Jag utgör ingen egen myndighet och det är inte heller tänkt att mina förslag ska ställas direkt till någon enskild i rapporten.

För att kunna realisera mina förslag, som till stor del kommer handla om myndighetsutövning, behöver ett genomförandeansvar därför ges till någon som har den lagliga möjligheten att fatta beslut om bidrag av olika slag samt förstås även nödvändig kompetens och kunskap inom de fält som rapporten omfattar.

Staten har förstås fortsatt en roll att spela i omhändertagandet av förslagen och flera statliga aktörer är omnämnda på olika sätt i rapporten. Jag ser ett värde i att en statlig myndighet finns närvarande även i det konkreta genomförandet och kan ge stöd till berörda intressenter på Gotland. Den myndighet som är bäst lämpad för uppdraget är Tillväxtverket som dels har lång erfarenhet av samverkan med den regionala nivån och dels goda kunskaper om tillväxtarbete och näringslivsfrämjande.

Region Gotland har ända sedan mitt uppdrags inledning deltagit i arbetet och de har även tilldelats det regionala utvecklingsansvaret av riksdagen. Regionen har förstås god kunskap om de lokala förhållandena här på ön och de kommer vara en central aktör när det gäller att mer långsiktigt förvalta de insatser som kommer bli aktuella. Det är därför naturligt att Region Gotland tilldelas en aktiv roll i genomförandet av mina förslag.

Jag vill i sammanhanget också nämna den viktiga roll som Länsstyrelsen har. Flera av mina förslag, inte minst inom hållbara livsmedel eller de maritima näringarna, har bäring på verksamheter som Länsstyrelsen ansvarar för eller har värdefull input att ge. Detsamma gäller förstås för såväl natur- som kulturarvsfrågor. Även om ett uppdrag bör ges till Region Gotland och Tillväxtverket att gemensamt ansvara för genomförandet är det enligt min mening nödvändigt att de samverkar

med Länsstyrelsen i många frågor, exempelvis rörande landsbygdsprogrammet som kan finansiera många av insatserna.

Det är också viktigt att insatser i så stor utsträckning som möjligt dockar i och kompletterar andra aktuella strategier, program och planer som finns både nationellt och regionalt på Gotland. Några exempel är regeringens Nationella strategi för hållbar regional tillväxt och attraktionskraft 2015-2020, Smart industri – en nyindustrialiseringsstrategi för Sverige, den Maritima strategin och förstås även de nationella ambitionerna som manifesteras i arbetet med Livsmedelsstrategin. Regionalt finns det också styrande dokument att förhålla sig till, Region Gotland har en regional utvecklingsstrategi och kommer i höst att presentera sin Tillväxtplan. Det finns också en regional kulturplan och arbete pågår med en regional livsmedelsstrategi för att nämna några exempel.

Samordning med program inom de fyra Europeiska strategi- och investeringsfonderna är också viktigt. Det kan röra sig om möjligheterna att växla upp de tillgängliga medlen som finns för mina förslag, till exempel genom regionalfondsprogrammen både regionalt i programområdet Småland & öarna eller i det territoriella samarbetsprogrammen runt Östersjön. Dessutom behöver insatser inom främst området för hållbara livsmedel på ett klokt sätt kopplas samman med genomförandet av Landsbygdsprogrammet så att synergieffekter kan uppnås genom hela kedjan i livsmedelsproduktion och förädling.

En konkret samverkan mellan nationell och regional nivå kring de förslag som lämnas i min rapport ger även intressanta möjligheter för utveckling av statens relation till kommuner och landsting. Något som kan tjäna som inspiration även för andra delar av landet.

Regeringen har tidigare aviserat att man kommer ställa resurser till förfogande för att genomföra förslagen i den här rapporten. Som vägledning och rekommendation har jag valt att procentuellt fördela de finansiella resurserna på de olika insatsområdena i rapporten. Fördelningen ska inte ses som definitiv, utan som en inriktning. Det är viktigt att det finns utrymme för justeringar i takt med att genomförandet pågår ifall det visar sig vara nödvändigt.

Delar av mina förslag kommer innebära att medel tillgängliggörs för företag eller organisationer med goda idéer som kan innebära ökad tillväxt och stärkt konkurrenskraft. Jag tror det är mycket viktigt att kombinera byggandet av nya och hållbara strukturer för tillväxt med ett tydligt underifrånperspektiv. Ur ett administrativt perspektiv innebär det dock en viss osäkerhet eftersom det blir efterfrågan på bra och genomförbara idéer som till delar avgör var resurserna slutligen hamnar.

Jag vill inte bidra till att bygga upp några inlåsningseffekter utan förordar en nödvändig flexibilitet här.

Förslag till procentuell fördelning:

Kompetens för attraktionskraft	5%
Ny industriell utveckling	30%
Framtidens hållbara livsmedel och havets näringar	30%
De hållbara besöken i en rik natur- och kulturmiljö	25%
Det digitala försteget	15%

Jag vill också avslutningsvis peka på att mitt förslag om att uppdrag ges till Region Gotland och Tillväxtverket inte ska tolkas som att dessa båda måste ta ett ansvar för att genomföra och realisera alla delar som nämns i min rapport. Jag ser dem båda förstås som viktiga pådrivare för utvecklingen, tillsammans med Länsstyrelsen. Men mina förslag om att etablera utvecklingsarenor inom industriell utveckling, besöksnäring, hållbara livsmedel eller digitalisering behöver tas om hand av andra aktörer på Gotland. Jag har i respektive avsnitt pekat på någon som jag bedömer är både lämpad och har kapaciteten för detta och det är förstås min förhoppning att dessa, tillsammans med Region Gotland, myndigheter och inte minst näringslivets olika intressenter, nu känner sig manade att ta stafettpippen vidare.

Dialogprocessen

Under mitt uppdrag har jag träffat en lång rad organisationer och personer som på olika sätt bidragit till processen och de förslag jag lämnar i den här rapporten. Jag vill tacka alla för deras input och för det stora engagemang för att utveckla Gotland som jag har stött på. En sammanställning av mina kontakter visas nedan:

Almi Företagspartner Gotland, Arbetsförmedlingen, Arla Foods, Axfood, Axfoundation, BRS Networks, Cementa, Destination Gotland, Filmregion Stockholm-Mälardalen, Foodmark Sweden AB, Forskningsrådet FORMAS, Forum Östersjön, Företagarna, Fårö utveckling, Forsvarsmakten, Gotland Grönt Centrum, Gotland Sports Academy, Gotlandsbolaget, Gotlands bryggeri, Gotlands Förenade Besöksnäring, Gotlands Idrottsförbund, Gotlands kalkstensfabrik, Gotlands vindelproducenter, Gotlandsägg, GUBIS, Heligholm Utveckling, Hushållningssällskapet, ICA, IF Metall, Inspiration Gotland, IUC, IVL, Kebbe & Sandström, Kooperativa Förbundet, Lantbrukarnas Riksförbund, Livsmedelsföretagen, LO, Lädubro Utvecklingsbolag, Länsförsäkringar, Länsstyrelsen, Moving Floor, Naturvårdsverket, Nordkalk, Region Gotland, Riksantikvarieämbetet, Riksutställningar, Research Institutes of Sweden AB, Science Park Gotland, Skulpturfabriken, Slite stenhuggeri, Slite utvecklingsbolag, SMA Mineral, Snickerifabriken, SP Food & Bioscience, Svenska spel, Svenskt butikskött/Gotlands slagteri, Svenskt Näringsliv, Sveriges lantbruksuniversitet, Swedavia, Swedbank, Swedish Composites, Sweco, Swedprod, Tillväxt Gotland, Tillväxtverket, Uppsala universitet, Vinnova, Visby antenn, Werkelinbolagen.

Utöver ovanstående organisationer och företag har jag inom ramen för mitt uppdrag även kontaktats av ett antal privatpersoner samt media.

Regeringskansliet

Webbplats: regeringen.se

Växel: 08-405 10 00

Besöksadress: Mäster Samuelsgatan 70
Stockholm